

Beyâni'l-Hak'dan:

Mevlâna Hüseyin Vâiz ve Tefsir-i Hüseyinî

Tahirü'l-Mevlevî

Zülfikar GÜNGÖR

Dr., Ankara Ü. İlähiyat Fakültesi

Bu yazımızla, Türk kültür hayatında önemli bir yeri olan *Beyâni'l-Hak* isimli dergide yayınlanmış bir makaleyi okuyucularımızın dikkatlerine sunmak istiyoruz. Makale hakkında bilgi vermeden önce, makalenin neşredildiği dergiyi okuyucularımıza kısaca tanıtmamın faydalı olacağını düşünüyoruz.

Yakın dönem kültür ve düşünce tarihimizi araştıranlar için önemli bir kaynak sayılan bu dergi, Cemiyet-i İlmiyye-i İslâmiyye¹ tarafından fikirlerini yaymak amacıyla çıkarılmaya başlanmıştır. *Beyâni'l-Hak*, 9 Ramazan 1326- 24 Zilkade 1330/5 Ekim 1908- 4 Kasım 1912 tarihleri arasında yaklaşık beş yıl süreyle haftalık bir dergi olarak yayın hayatını sürdürmüştür. Bu süre zarfında 7 cilt ve toplam 182 sayı çıkmıştır. Derginin imtiyaz sahipliklerini, Şehrî Ahmed (Râmiz) Efendi (1-43. sayı) ve Nasuh Efendizâde Mustafa Asım Efendiler (44-182. sayı); sorumlu müdürlüklerini, Mehmed Fatın (1-25), Mimarzâde Mehmed Ali (26-43. sayı), Kilisli Münir (44-182. sayı) Efendiler; başyazarlığını ise eski şeyhülislamıardan Mustafa Sabri Efendi yapmıştır.

Beyâni'l-Hak dergisinde dinî, ilmi, edebî, siyâsî ve fennî konuları işleyen makaleler ve şiirler yayınlanmıştır. Dergi "makalât-ı diniyye, ictimâiyye ve târihiyye", "kısm-ı edebî" ve "müteferrikât" başlıklı bölümlerden oluşmuştur. Derginin yazı kadrosu müderris, muallim, din adamı ve medrese talebelerinden oluşmuştur. İnnülemin Mahmud Kemal İnal, Elmalılı Hamdi Yazır, Bursalı Mehmed Tahir, Konyalı Mehmed Vehbi Efendi, Mehmed Esad, Mehmed Arif, Mus-

¹ Cemiyet-i İlmiyye-i İslâmiyye, II. Meşrutiyet döneminde kurulan siyâsî, ilmi ve dinî bir dernektir. Mustafa Sabri Efendi, Elmalılı Hamdi Yazır, Şehrî Ahmed Efendi, Mehmed Arif, Mehmed Fatın (Gökmen), Hayret (Adanalı), Hüseyin Hâzım derneğin kurucu ve üyelerinden bazılarıdır. Daha geniş bilgi için bkz. Halis Ayhan, "Cemiyet-i İlmiyye-i İslâmiyye", *DİA*, İstanbul 1992, c. VII, ss. 332-333.

tafa Sabri, Mehmed Fatin, Ömer Nasuhi Bilmen, Suudu'l-Mevlevî ve Tâhirü'l-Mevlevî vs. dergide yazı ve şiirleri yayınlanan kişilerden bazılarıdır.²

Sizlerin ilgisine sunacağımız "Mevlânâ Hüseyin Vâiz ve Tefsir-i Hüseyinî"³ başlıklı makalenin yazarı, son dönemin önemli ilim adamı ve mutasavvif şairlerimizden birisi ve Mesnevî şârihi olan Tahirü'l-Mevlevî (ö. 1951)'dir.⁴ Makalede İran'ın önemli ilim adamlarından ve mutasavvif şairlerinden birisi olan Hüseyin Vâiz el-Kaşîfî (ö. 910/1504) ve eserleri hakkında bilgi verilmektedir.

Yazar makalesinde Hüseyin Vâiz'in eserlerinden bir kısmının isimlerini verdikten sonra kendi incelediklerinin muhtevaları hakkında da bilgiler vermiştir. Konuyla ilgili bazı kaynaklarda verilen bilgilerin eksik yönlerini de ortaya koymuştur. Biz de bu makaleyi yayına hazırlarken Hüseyin Vâizle ilgili eksik kalan bazı yönleri, konuyla ilgili kitaplardan ve ansiklopedi maddelerinden aktardığımız bilgilerle tamamlamaya çalıştık. Makalenin metin kısmı da dahil tüm dipnotlar tarafımızdan düşünülmüş ve bu hâliyle makalenin okuyucu için daha verimli olacağı düşünülmüştür.

"Mevlânâ Hüseyin Vâiz ve Tefsir-i Hüseyinî"

Dokuzuncu asr-ı hicrînin sermâye-i iftîhârî olan sühan-verân-ı ulemânın ser-âmedânındandır. Zamânındaki 'ulûm ve fûnûnun kâffesinde behre-i fevka'lâde sâhibi idi. An asl Sebzevâr'lı' iken Sultân Hüseyin Baykara (ö. 911/1505)⁶ devrinde Herât'da ikâmet ve âb-î hayât-ı va'zıyla teşne-dîlân-ı hakikatı reyyân-ı ma'rifet idi. Bu sebebden Hüseyin Vâiz olarak iştihâr eylemiştir.

Hazretin lisân-ı hakâyik-i beyânı gibi kalem-i cevâhir-feşânı da nâtik-i bi'l-hak olduğundan fûnûn-ı mütenevvi'ada te'lif eylediği âsâr-ı ber-güzîde ile gerek mu'asır-ın-i sâhib-i insâfını, gerek kadîr-şinâsân-ı ahlâfını minnetdâr-ı himmet ve fazilet bırakmıştır. En mükellef eser-i ârifânesi dört cildten ibâret olan Cevâhirü't-Tefsir'dir ki meşhûr 'Ali Şîr Nevâyî (ö. 906/1500)⁷ nâmına tahrîr etmiştir. Bu tefsir-i şerîf, Hindistân'da tab' olunmuş ise

2 Beyânü'l-Hak dergisi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ekrem Bektaş, "Beyânü'lhak", *DİA*, İstanbul 1992, c. VI, ss. 34-35.

3 Tahirü'l-Mevlevî, "Mevlânâ Hüseyin Vâiz ve Tefsir-i Hüseyinî", *Beyânü'l-Hak*, S. 41, 21 Şaban 1327/24 Ağustos 1325, ss. 915-917.

4 Tahirü'l-Mevlevî hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Dr. Atilla Şentürk, *Tabirü'l-Mevlevî Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1991; Zülfiyar Güngör, *Tabirü'l-Mevlevî (Olgun) Hayatı Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri*, Yüksek Lisans Tezi, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1994.

5 Sebze-vâr, İrân'ın Horasan bölgesinde Nişâbur'un 100 km batısında bulunan, bağ, bahçe ve şâir ve edebiyatçıları ile meşhur olmuş bir şehirdir. Bkz. Şemseddin Sâmî, *Kâmûsü'l-A'lâm*, Mihrân Matbaası, İstanbul 1311, c. IV, s. 2532.

6 Hüseyin Baykara, Timur'un torunlarındandır. Aynı zamanda âlim ve şâir hükümdarlardan birisidir. Hera'ta 875-911/1470-1505 yılları arasında 36 sene hükümdarlık yapmıştır. Fazla bilgi için bkz. Şemseddin Sâmî, *age.*, İstanbul 1306, c. II, s. 1237.

7 Ali Şîr Nevâyî Türk Edebiyatı'nın en meşhur şâir ve ediplerinden birisidir. Hüseyin Baykara'nın çocukluk arkadaşı ve aynı zamanda veziridir. Mecâlisü'n-Nefâis adlı eseri Türkçe yazılmış ilk tez-

de İstanbul'umuzda nüshâsı nâdir bulunur. Nûr-ı Osmâniye Kütübhanesi'nde bir cildi mevcûd olup yalnız Sûre-i Kerime-i Bakara'yı ihtivâ eder ve mütalaası erbâbına tavsiye olunur. *Kâmûsu'l-A'lâm sâhibi*⁸ ancak bu cildi görmüş olmalı ki Hüseyin Vâiz bendinde "Sûre-i Bakara'yı Cevâhirü't-Tefsir ünvanıyla tefsir etmiş"⁹ tarzında nâkıs ma'lûmât veriyor.¹⁰

Cevâhirü't-Tefsir cidden bir eser-i bî-nazîrdir. Müellif-i muhteremi de buna îmaen Tefsir-i Hüseyinî'sinde câ-be-câ ona mürâcaatı ihtâr ediyor ve "fe'zkrûnî ezkrüküm" nazm-ı Celil'i için Cevâhirü't-Tefsir'de yüze karîb vecîh beyân etdim, diyor.

Bundan ma'ada muhtasar bir tefsir-i mu'teber daha yazmışdır ki, bu da 'Ali Şîr Nevâ-yî nâmına ithaf edildiğinden ismi Mevâhib-i 'Aliyye olup 897/1492 senesinde tahrîr olunmuşdur.

Cenâb-ı müfessir bu eserinin dibâcesinde "Dört cildten ibâret olan Cevâhirü't-Tefsir'in cild-i evveli hitâm-pezir ve manzûr-ı iltifât-ı Emîr-i Kebîr olduktan sonra mütebâkisinin tahrîri tehhür etmişdi. 897 Muharreminin guresinde/ 1 Kasım 1491 zâyî-i bediyyeden ârî olarak kelimât-ı Kur'ân'iyyeyi sûret-i muhtasarda tercüme edip huzûr-ı Emîr'e arz eylemek vârid-i hâtur oldu. Binâ'enaleyh âyât-ı kerîmenin me'ânî-i münîfesini esahh-ı rivâyât üzerine tefsir ve bi'l-münâsebe bazı akvâl-ı sûfiyye ile tezyîl ederek şu 'ucâletü'l-vakti yazdım. Câizü't-tilâve olan kıraatlardan İmâm Asım kıraatını ihtiyâr etdim. Me'amâfih Haf'sın Asım'a muhâlif ve tebeddül-i meânîyi mücib olan bazı kıraatını da gösterdim." Tarzında ifade-i merâm ediyor.

Bu tefsir-i şerîf, vecîz olmakla beraber meâni-i cûyân-ı kurrânın taâlebine kâfil ve tefsîr-i muhtasara miyânında hakikaten bî-mu'âdil olduğundan beyne'l-ulemâ mergûbiyyet-i fevka'lâde iktisâb etmişdir.

Asr-ı Mahmûd-ı Sâni ricâlinden ve hâcegân-ı divân-ı hümayûndan İsmâ'il Ferrûh Efendi(ö.1256/1840) tarafından1246/1830 târihinde Tefsir-i Mevâkib¹¹ nâmıyla lisânımıza tercüme edilerek mükerreren tab' u temsîl kılınmışdır.

kiredir. Agah Sırrı Levend bu şairimizle ilgili 4 ciltlik bir çalışma yapmıştır. Bkz. Agah Sırrı Levend, *Ali Şîr Nevâî, I. C. Hayatı, Sanatı ve Kişiliği*, TDK yayını, Ankara 1965, *Ali Şîr Nevâî, II. C. Divanlar*, TDK yayını, Ankara 1966, *Ali Şîr Nevâî, III. C. Hamse*, TDK yayını, Ankara 1967, *Ali Şîr Nevâî, IV. C. Divanlarla Hamse Dışındaki Eserler*, TDK yayını, Ankara 1968.

8 Söz konusu kişi özellikle lügat sahasında yazdığı eserlerle şöhrete ulaşmış olan Şemseddin Sâmî (ö. 1904)'dir. *Kâmûsu'l-A'lâm, Kâmûs-ı Türki*, Türkçe'den Fransızca'ya *Kâmûs-ı Fransevî* eserlerinden bazılarıdır. Hayatı hakkında bkz. Faruk Kadri Timurtaş, "Şemseddin Sâmî ve Kâmûs-ı Türki", (*Kâmûs-ı Türki* adlı eserin baş tarafında), İstanbul 1987, ss. 5-16.

9 Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm*, İstanbul 1306, c. III, s. 1960.

10 Ömer Nasuhi Bilmen de bu tefsirin tamamlanmadığını, Şemseddin Sâmî'nin bilgisinden fazla olarak, Bakara sûresinin yanısıra Âl-i İmrân sûresini de içerdiğini kaydetmiştir. Bkz. Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarîhi Tabakâtü'l-Müfessirîn*, İstanbul 1974, c. II, s. 622. Diyanet İslâm Ansiklopedisi'nde ise bu tefsirin Nisâ sûresi 84. âyete kadar yazıldığı zikredilmektedir. Bkz. Adnan Karaismailoğlu, "Hüseyin Vâiz-i Kâşîfi", *DİA*, İstanbul 1999, c. XIX, s. 17.

11 Bu eserle ilgili olarak Ferruh İsmail Efendi tanıtılırken *Osmanlı Müellifleri*'nde "Türkiyyü'l-İbâre müffid ü muhtasar bir sûrette tahrîrine himmet ettiği Mevâkib ismindeki tefsir-i şerîfi meşhurdur." (Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333, c. I, s. 394.) şeklinde yanlış bir bilgi verilerek eser, İsmail Ferruh Efendi'nin tercümesi değil telifi olarak gösterilmiştir. Aynı yanlış Ömer Nasuhi Bilmen de, Hüseyin El-Kâşîfi'yi tanıttığı yerde Hüseyin Vâiz'in bu tefsirinin İsmail Fer-

Lâkin Hazretü müfesir, âyât-ı Kur'ân'ıyyeyi kelime-be-kelime tavzîh ve bazı nükât-ı la-tıfe ile tevşîh eylemişken mütercim-i merhûm şu usûle 'adem-i riâyetele meâl-i âyâtü hülâseten tercüme edivermiş ve o nükâtü ne hikmete mebni ise ter geçmiştir.

Bundan dolayı tefsir-i şerif-i mezkûrun meslek-i müfessire muvâfık olmak üzere taraf-ı âcizânemden müstâinen bi'llâh yeniden tercümesine ibtidâr edilmiş ve hulûl-i mî'âdında nüsha nüsha neşri mukarrar bulunmuşdur.¹²

Hazretin bu iki eser-i girân-kadrinden başka, Ahlâk-ı Muhsinî, Envâr-ı Süheylî, Rav-zatü'ş-Şühedâ, Deh Meclis, Mahzenü'l-İnşâ, Bedâyi'u'l-Efkâr fi Sınâyi'i'l-Eş'âr, Sabâ, Kâşifîyye, Esrâr-ı Kâsımî, Matla'u'l-Envâr, Letâifü't-Tevâ'if vesâireden mürekkeb külliyyât-ı müellefâtı vardır.¹³

Ahlâk-ı Muhsinî;¹⁴ Ahlâk-ı Nâsirî,¹⁵ Ahlâk-ı Celâlî,¹⁶ Ahlâk-ı 'Alâî¹⁷ tarzında edîbâne ve hakîmâne bir eser-i felsefî olduğu gibi; Envâr-ı Süheylî, hukemây-ı Berâhim'den Beyde-bâ-yı Hîndî tarafından muharrer olup birkaç defa Fârisî ve Arâbî'ye nesren ve nazmen ter-

ruh Efendi tarafından Mevâkib adıyla tercüme edildiğini kaydetmesine rağmen (Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Taribi Tabakâtü'l-Müfessirîn*, İstanbul 1974, c. II, s. 622.) aynı eserinde Ferruh İsmail Efendiyi anlattığı yerde Osmanlı Müellifleri'nden naklen Mevâkib adlı tefsirin adı geçen zatın telifi olduğu (Bkz. Bilmen., *age.*, c. II, s. 740) yanlışını tekrar etmiştir. Adnan Karaismailoğlu bu tefsirin ilk defa Ebü'l-Fazl Mehmed Efendi (ö. 982/1574) tarafından Türkçe'ye tercüme edildiğini ve daha sonra İsmail Ferruh Efendinin de bazı ilave ve kısaltmalarla Mevâkib adıyla Türkçe'ye çevirdiğini kaydettikten sonra Hüseyin Vâiz'in bu tefsirinin Urduca ve Peştuca dillerine de çevrildiğini eklemiştir. Bkz. Adnan Karaismailoğlu, "Hüseyin Vâiz-i Kâşifî", *DİA*, İstanbul 1999, c. XIX, s. 17.

12 Tahirü'l-Mevlevî'nin bu tercümeyi yarım bıraktığını onun bir okuyucunun sorusuna verdiği şu cevaptan anlıyoruz: "Bendeniz vaktiyle Mevâkib'i Türkçe'ye nakletmeğe özenmiş ve Süre-i Bakara'nın sonuna kadar yazmıştım. Sonra birtakım mâniolar zuhuriyle tercemeye devam edemedim." Bkz. Tahir Olgun, "Bir Cevap", *İslâm Yolu*, S. 64, 2 Rebiülevvel 1369/22 Aralık 1949, s. 3. Ancak bu yarım tercümenin akibeti hakkında herhangi bir bilgi sahibi değiliz.

13 Hüseyin Vâiz'in bu makalede sayılanların dışında şu eserleri de vardır: Câmîu's-Sitrîn (Yusuf süresinin tasavvûfî tefsiridir.), Fütüvânâme-i Sultânî, Risâle-i Hâtirîyye (Kısâs u Âsâr-ı Hâtem-i Tâi), Lübb-ı Lübâb-ı Ma'nevî (Mevlânâ'nın Mesnevî adlı eserinden seçmelerden oluşmaktadır) er-Risâle'l-Âliyye fi'l-Ehâdisi'n-Nebeviyye (Kırk hadisle ilgili bir eserdir, Türkçe'ye tercüme edilmiştir.), Sahife-i Şâhî (Müellifin Arapça ve Farsça mektuplarından oluşmuştur.). Bunların dışında müellif, hocası Fahreddin Hâce Ehad'in astronomi ile ilgili Lübâbü'l-ihciyârât fi ta'yini'l-evkât adlı eserini tamamlamış ayrıca astronomi ve astroloji ile ilgili Mevâhibü'z-Zühâl, Meyâminü'l-Müşteri, Kavâri'i'l-Mirrih, Levâmî'u'ş-Şems, Mebâhicü'z-Zühre, Menâhicü'l-Utârid, Levâihu'l-Kamer adlı risaleleri yazmıştır. Bkz. Adnan Karaismailoğlu, "Hüseyin Vâiz-i Kâşifî", *DİA*, İstanbul 1999, c. XIX, ss. 17-18. Hüseyin Vâiz'in 13 adet eserini gösteren T. W. Arnold'un verdiği listede yukarıda saydıklarımızdan farklı olarak Tuhfat al-salavât adlı bir eser ismi zikredilmiştir. Bkz. T. W. Arnold, "Kâşifî", *İA*, MEB. Yay., İstanbul 1979, 60. cüz, ss. 414-415.

14 Hüseyin Vâiz'in bu eserinin geniş bir tanıtımı için bkz.. M. Nazif Şahinoğlu, "Ahlâk-ı Muhsinî", *DİA*, İstanbul 1989, c. II, s. 17.

15 Bu eser Nasîruddîn-i Tûsî (ö. 672/1274)'nin Farsça yazdığı bir ahlâk kitabıdır. Bkz. M. Nazif Şahinoğlu, "Ahlâk-ı Nâsirî", *DİA*, İstanbul 1989, c. II, ss. 17-18.

16 Bu eser Celâleddin ed-Devvânî (ö. 908/1502)'nin Farsça yazdığı bir ahlâk kitabıdır. Bkz. M. Nazif Şahinoğlu, "Ahlâk-ı Celâlî", *DİA*, İstanbul 1989, c. II, s. 16.

17 Bu eser Kunalzâde Âli Efendi (ö. 979/1572)'nin Türkçe yazdığı bir ahlâk kitabıdır. Bkz. Ahmet Kahraman, "Ahlâk-ı Alâî", *DİA*, İstanbul 1989, c. II, ss. 15-16.

cüme edilen Kelile Dimne¹⁸ efsânesinin bir lisân-ı belîğ ile yeniden yazılmıştır. Bunun Hümâyûn-nâme¹⁹ ünvânlı ve meselâ "Ol bakar sakar makar üftâde-i nâr-ı müstekar oldu." vâdisinde garîb bir edâlî tercümesi vardır. Lâkin numûnesinden anlaşılacağı üzere üslûb-ı tahrîri zek-âver-i tab'-ı selîm olmadığından yeniden tercüme edilmesi me'ârifin himmetinden beklenir.

Ravzatü'ş-Şühedâ; feci'a-i ciğer-sûz-ı Kerbelâ'yı musavver olup Deh Meclis bunun muhtasarıdır. Her ikisi de Fuzulî (ö. 1556)'nin Hadikatü's-Sü'adâ'sına²⁰ me'haz olmuştur.

Âsâr-ı ma'rûze-i sâiresi manzûr-ı kemterânem olmadığı için onlara dâir ma'lûmât ve remeyeceğim.

Hazret böyle âsâr-ı ciddiye tahrîriyle uğraşdığı hâlde arasra inşâd-ı şî're de râğbet gösterir ve eş'ârında Kâşifî tahallus ederdi. 'Alî Şîr Nevâyî vafında olan kît'a-i âtiyesi Tefsir-i Mevâhib'in dibâcesinde münderecdir.

*Geuber-i dürc-i kerâmet abter-i burc-ı kemâl
Âfitâb-ı evc-i şöbret dâye-i lutf-ı llâh
Şebsûvâr-ı 'arsa-i izzet 'Alî Şîr ân ki'best
Vâli-i vâlâ-cenâb u dâver-i devrân penâb
Müstefiz ez-nefhâ-i gülzâr-ı fazleş-i cân u dil
Müstenîr ez-lem'a-i re'y-i münûreş-i mihr u mâh
Devlet-i o bâ-cihân u rif'at-ı bâ-sipehr
Fâş mikûyîd her dem ez-sirr-ı temkîn u câb
K'ey cihân ez-devlet-i mâ her çe mî-cûy-i be-cûy
Vey sipehr ez-rif 'at-i mâ her çe mî-bâhî be-hâb*

Eşcâr-ı meyve-dârn âzâde-i seng-i ta'arruz olmadığı, sahâb-ı 'ilm ü irfânın ta'n-ı cühe-lâdan kurtulamadığı gibi hazret de bazı zebân-durâzânın elinden tahlîs-i girîbân edememiş ve kürsi-i va'za Hâfız Şîrâzî'nin "Vâ'izler; mihrâb ile minberde cilve-fürûş-ı takvâ ol-dukları hâlde halvetde sözlerinin hilâfına hareket ediyor, meâlindeki;

*Vâ'izân kîn cilve-der-mihrâb u minber mî-konend
Gün be-balvet-i mîrevend ân kâr-ı diger mî-konend*

ta'rîzini hâvî bir varaka bırakılmıştı. Şu ta'rîz-i be-câ o lisân-ı bedî 'ül-beyânı bir müddet

18 Hintli filozof Beydaba tarafından M. 1300 yılında yazılan eserin aslı Sanskritçe'dir. Türkçe, Arapça, Farsça'nın yanı sıra çok sayıda batı dillerine de çevrilen Kelile ve Dimne adlı bu eser fabl türünün en güzel örneklerinden biridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah yay., İstanbul 1982, c. V ss. 263-265.

19 Alaaddin Ali Çelebi'nin yaptığı tercümedir. Envâr-ı Süheylî'nin Fransızca, İngilizce ve Urduca çevirileri de vardır. Bkz. Adnan Karaismailoğlu, agmd., *DİA*, İstanbul 1999, c. XIX, s. 17.

20 Divan şairlerimizin en meşhurlarından birisi olan Fuzulî'nin bu eseri Kültür Bakanlığı yayınları arasında yayınlanmıştır. Eserin Önsözünde Fuzulî eserini meydana getirirken Hüseyin Vâiz'in Ravzatü'ş-Şühedâ'sını esas aldığı ve başka kaynaklardaki farklı bilgileri ekleyerek Hadikatü's-Süedâ adını verdiği eserini telif ettiğini zikretmektedir. Bkz. Fuzulî, *Erenler Babçesi (Hadikatü's-Süedâ)*, hzl: Servet Bayoğlu, Ankara 1986, s. 23.

iskât etmiş ise de “*Ve’ltekûn minkûm ümmetün yed’üne ile’l-bayr*”²¹ emri Celîl’i “*Ve lâ ye-hâfûne levmete lâ’im*”²² mazhariyetinde bulunan o vâ’iz-i mûkiz, sonra yine icrâ-yı va’z u nasîhata başlamışdı.

Cenâb-ı Hüseyin, yalnız ma’lûmât-ı sûriye ile iktifâ edemeyerek mu’âsır bulunan Mevlânâ Câmî hazretlerine mürid ve ‘ârif-i müşâru’n-ileyhin feyz-i nazarıyla ezvâk-ı sûfiyye ve hakâyik-i ma’neviyyeden müstefid olmuşdur.

Semere-i hayâtı olan Safiyyü’d-dîn de “*Elveddü sınıvâbibi*” muktezâsınca pederinin vâris-i fâzlı idi. Bu da kibâr-ı meşâyih-i sûfiyyeden olup;

*Ân ki zi-devlet-i fakr âgâhest
Hâce-i Ahrâr-ı ‘Ubeydu’llâhest*²³

beytiyle ta’rif-i kudsiyyetine çalışılan Hâce-i ‘Ubeydu’llâh-ı Ahrâr hazretlerine intisâb ederek şeyhinin nânına Reşehât-ı ‘Aynü’l-Hayâr’ı²⁴ yazmışdır ki hâcegân hâzerâtının menâkib-ı ‘aliyyesiyle bazı hakâyık u me’ârifi hâzî mücib-i istifade bir eser-i güzindir. Bu eser de lisân-ı ‘Osmânî’ye tercüme edilerek mükerreren tab’ olunmuşdur.

Hazreti Kâşifî’nin târih-i irtihâli 910/1504 sâli olduğunu kütüb-i tevârih yazıyor. ‘Aleyhi’r-rahmeti ve’l-gufrân.

Tâhîrî’l-Mevlevî

21 “Sizden hayra çağırın bir topluluk bulunsun.” 3 Âl-i İmrân/104.

22 “Onlar kınayanın kınamasından korkmazlar” 5 Mâide/54.

23 *O kimse ki fakirlik devletinden haberdar olan*

Hâce Ahrâr-ı Ubeydullah’tır.

24 Reşehât Aynü’l-Hayâr adlı bu eser Trabzonlu Mehmed Ma’ruf tarafından Türkçe’ye çevrilmiş ve Bulak 1256 (420 s.), İstanbul 1277 (388 s.), İstanbul 1291.(525) tarihlerinde basılmıştır. Ayrıca N. Fazıl Kısakürek tarafından Reşehât Ayn el-Hayat (Can Damlaları) adıyla sadeleştirilen eserin yeni harflerle de çok sayıda baskısı yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, Ankara 2001, ss. 120-121.